

Pequena introdución

Xa chegou o outono fai algún tempo, nótase o frío polas rúas, anunciando o non tan afastado xa inverno. A xente xa non sae tanto da súa casa, non hai tanta xente como no verán polas rúas e prefírense lugares cómodos e quentes. Neste ambiente, o 31 de outubro producírase unha das festas máis coñecidas do ano, o Halloween, celebrada de xeito distinto en cada país. Para uns é sinónimo de ritos e crenzas ancestrais, de adoración aos defuntos, para outros, unha festa na que os disfraces, doces e o terror é a espiña dorsal desa noite; unha festa sacra e unha festa comercial. Trátase dunha noite especial, á que con só referirnos a ela, a nosa infinita imaxinación lévanos aos bosques escuros entre os celtas, aos mundos en que elfos e trasnos, ananos e fadas mestúranse todos nun, tamén nos veñen á cabeza escenas de películas de terror que marcaron unha especie de tópico respecto dese día, no que parece que todos somos perseguidos por pantasmas que veñen do máis aló en busca de vinganza por un acto pasado (icoma se non tivesen outra cousa que facer!). É nesta noite singular onde os nosos devanceiros dicían que se abría unha porta alén, á morte, e esas dúas dimensións quedaban xuntas durante algunhas horas...

Neste traballo abordaranse as orixes da festa e da palabra en si, as lendas, a súa expansión no mundo e como se celebra en distintos países, visto todo iso da forma máis amena posible.

Etimoloxía

Halloween é a forma moderna inglesa do antigo All-hallow even que significa, para algúns autores, Véspera de todo o Sacro.

Orixes

Sen ningunha dúbida, o feito de que esta festa chegue ata os nosos días é, en certa medida, grazas ao enorme despregamento comercial e a publicidade procreada polo gran pai de Hollywood. Ante isto xórdeme a primeira conclusión: é nos países anglosaxóns onde se dá esta festa. Todos temos a típica imaxe de nenos americanos correndo polas escuras rúas disfrazados de trasnos, pantasmas e demos, pedindo (ou esixindo?) doces e lambetadas aos habitantes dese escuro e tranquilo barrio de casas. Esta imaxe neses países non está moi afastada da realidade e máis ou menos a festa discorre así.

Pero nas súas orixes, a festa non era así, nin sequera era ese o seu propósito (ten algún actualmente?).

Remontémonos a séculos anteriores, á época dos celtas.

Festa celta

Noite do 31 de outubro dalgún ano do século I a.C. A escuridade vaíse cernendo sobre un pequeno poboado celta. Á noitiña ven fogueiras en todo o lugar, coma se o lume intentase

rodear o poboado. Escóitanse cantos, e vese á xente danzar e tocar; parece unha festa, a maior deste pobo. Os druídas, cun profundo sentimento, sóbense aos carballos e aciñeiras en busca de baías de acivro, armados para tal fin cunha extraordinaria fouce de ouro e un pequeno caldeiro. Respírase un aire distinto, non é o producido polas fogueiras, nin polo perfume dos árbores, nin tampouco o outono. Unha porta abriuse cara o outro mundo, outra dimensión. O mundo dos mortos convive co dos vivos, e os antepasados volven estar cos seus.

É posible que se puidese ser posible a través dalgunha magnífica máquina do tempo, un home celta presentácese aquí e contásenos o que ocorre na súa aldea o día do seu Ano Novo.

Os celtas celebraban catro grandes festas ao longo do ano:

- **O Imbolc (ou Imbolg)**: a primeira destas festas celebrábase a principios de febreiro (sobre o 1 de devandito febreiro), cando as primeiras flores empezan a crecer, e era dedicada á deusa Imbolc ou Brigit, á que se consagraban os animais sobreviventes ao paso do inverno, en especial ás femias, posto que era tempo xa de procrear para o futuro inverno.

-**O Beltaine**: a segunda festa que se celebraba o 1 de maio (a véspera do 1 de maio é a noite de Walpurgis). Esta festa dedicábase a Belenos, o deus do lume. Neste día o lume era usado para purificar co seu fume aos animais e a todo o pobo. Acendíanse fogueiras no alto dos cerros (para os celtas isto tiña moita importancia: era moi forte a unión que se sentían pola natureza, e desde o alto, podíase observar toda a grandeza da nosa nai Terra), e apagábanse estas ao día seguinte..

-**O Lughnasa (ou Lughnasad ou Lama)**: celebrábase a mediados do mes de xuño e dedicábase a Lug en Irlanda, Lugus nas Galias e Lleu en Escocia. Aínda que esta divindade coñécese por diversos nomes, era o deus da luz. Esta festa era a que máis carácter agraria tiña, celebrándose unha acción de grazas pola fertilidade dos animais e pola abundancia das reservas alimenticias.

-**O SAMAIN**: a última e máis importante festa celta tiña lugar o 1 de novembro. Este día significaba o día de ano novo (sendo a véspera, o 31 de decembro, "noitevella"), e á súa vez indicaba que comezaba unha etapa: o inverno. O ano celta divídese en dous grandes períodos: o período de verán, que vai desde o Beltane (1 maio) ata o Samain (1 de novembro), e o inverno (desde o Samain ata o Beltane seguinte).

O Samain

Durante a noite do 31 de outubro os druídas (a caste sacerdotal dos celtas) recollían as baías do acivro dos troncos de aciñeiras e carballos, cunha fouce de ouro. E por que unha fouce de ouro? Moi sinxelo. Os celtas consideraban a este metal como un metal puro, e era xa que logo o único que se podía utilizar para estes quefaceres. Unha vez subidos ao

tronco dun carballo ou aciñeira, os druídas cortaban baia por baia de acivro mentres recitaban uns mantras, que seguramente eran para atribuír máis poder ao acivro. Por desgraza, os druídas non deixaron restos escritos pois así, como dixo Xullo César "evitaban que o seu sistema de adestramento caese en mans do vulgo e, segundo, que os estudantes descoidasen o exercicio da súa memoria por confiar na palabra escrita". Continuemos co rito: acto seguido depositaban esas baias nun caldeiro ou as tiraban a un manto branco que sostiña outro druída no chan. Esta descrición deste ritual débemoslla ao historiador Plinio. Despois, esas baias tan especiais, terían indubidables poderes curativos para o poboado, e para as súas elaboracións "máxicas". Tamén diremos que é nesta festa onde os druídas poden comer carne de porco e beber viño, só esta noite. Seguramente vos preguntaredes e o resto do ano? Para eles non estaba prohibido, pero si estaba moi "desaconsellado"; debemos recordar que os druídas eran unha caste sacerdotal, e que moito poder sobre o poboado. Eles eran os guías e os sabios e debían dar unha imaxe de serenidade e de respecto cara aos demais .

Deixemos esa data e vaiaos uns días antes. Durante eses días antes do ano novo, tiñan lugar innumerables sacrificios animais. Ademais de ter un carácter relixioso, temos que ter en conta unha cousa: a data. Achégase o inverno e hai que empezar a almacenar para facer fronte aos duros meses que veñen por diante. Estes sacrificios de animais, facíanse co obxectivo de aprovisionarse de carne e de pel para o inverno. Era a súa peculiar "matanza".

Ben, unha vez cometidos os sacrificios, e recollido as baias de acivro, volvamos a esta magnífica noite. Por todos é sabido que esa noite está relacionada moi directamente co mundo dos mortos. Pois ben, esta crenza estaba moi arraigada no pobo celta. Eles crían que esa noite, unha "porta" abríase, e a dimensión dos vivos quedaba en comunicación coa dimensión do mundo dos mortos, polo menos por unhas horas. Durante este período non se podía saír da comunidade, pois nesta noite, a comunidade non se puña en contacto con outras comunidades senón que se puñan en contacto cos seus propios antepasados. Durante esas horas, podía tocarse, palpar e ata se podía traspasar ao mundo dos mortos. Por iso en todo o pobo había fogueiras. Non se acendían coa intención de espantar aos malos espíritos nin nada diso, senón que se acendían para poder guiar aos mortos na escuridade da noite, para que atopase aos seus parentes e fogares, e puidésense quentar coa calor do lume do fogar.

Como apunte final a esta festa celta, mencionar unha curiosa tradición: os celtas, esas noites, amontoaban as caveiras dos seus mortos (e tamén dos seus inimigos) e pintábanas. O significado desta tradición neste pobo non o sei, pero que tivo repercusións noutras culturas como a galaica. Esta cultura tiñan nas encrucilladas amontoamentos de pedras (chamados milladoiros) e tíñase o costume de depositar unha pedra e pedir un desexo. Existe un milladoiro no camiño de Santiago, que é famoso (ademais de estar preto de Santiago de Compostela), porque posúe unha gran cruz de ferro. O feito de depositar unha pedra alí é signo de que non terás mala fortuna durante

o que queda de viaxe, por iso os peregrinos soen levar unha pedra desde o seu lugar de orixe, ou ben a collen antes de chegar ao milladoiro.

Cristianización da festa

Como ocorre na historia das festas, son moitas as que tiveron que cambiar coa chegada do cristianismo. E o mesmo ocorre co ano novo celta. A Igrexa, quixo quitar esta festa, e no seu lugar pon a festa de Todos os Santos, en conmemoración de todos os santos anónimos, é dicir, todos os santos que, ben non se sabe o nome ou os datos sobre eles son confusos. Púxose nesa data para evitar que coincidise a celebración polos mortos o mesmo día (o día de todos os defuntos é o 2 de novembro). Finalmente é no século VIII cando se institúe oficialmente a festividade de Todos os Santos polo episcopado franco (sendo grazas a Alcuino, conselleiro de Carlomagno, a gran difusión). No século IX o emperador Ludovico Pío, a petición do Papa Gregorio IV esténdea por todo o reino franco, instituíndose durante a Idade Media aos poucos en máis países. É no ano 1475 cando o Papa Sixto IV faina obrigatoria.

Expansión da festa ao novo mundo

O halloween é unha festa característica de Estados Unidos (entre outros). Ante isto, xorde unha pregunta: se a festa era celta, como chega a Estados Unidos? A explicación é bastante sinxela.

Se en América do Sur os principais colonizadores foron os españois, en América do Norte foron principalmente os ingleses. Os colonizadores, alá onde van, deixan un rastro cultural: crenzas relixiosas, a lingua e as festas. Pois ben, cando chegou o Mayflower a Norteamérica cargado con colonos ingleses e irlandeses, trouxeron consigo todas as súas tradicións e entre estas unha chamada Halloween, coñecida como Noite de Bruxas. Esta festa celebrábase a noite do 31 de outubro, e para estas horas, as casas adornábanse con cabazas ocas con velas dentro (debuxando "terroríficos" demos e seres malignos), e os nenos ían disfrazados de esqueletos e pantasma pedindo de casa en casa doces e lambetadas, o famoso "trick or treat" que vén ser trato ou truco. Os nenos ían a unha casa e dicían iso; se lles daban as lambetadas marchábanse a outra casa, pero, se pola contra non lles daban, gastaban unha pequena broma aos seus habitantes. (NOTA: como poderíades observar, esas "pequenas bromas" hoxe en día xa non son tan inocentes, posto que ovos e pintura adoitan quedar estampados na casa de máis dun...) Antes comentei que as casas decorábanse con cabazas. Por que? Agora verás como ten que ver cun irlandés chamado Jack...

A lenda da cabaza

Fai moito tempo, nun pequeno pobo irlandés había un monxe chamado Jack. Jack segundo algunhas lendas era un tipo alto e delgado, que lle gustaba gastar bromas e facer maldades. Pero era un home astuto, e tanto o cría el, que ata fixo un pacto co demo. O pacto, contan, consistía en que o demo non o deixaría ir ao inferno se Jack facía o mal na

terra. E así foi. Pero Jack era mortal, e como a todos os mortais chegoulle a súa hora. No ceo non o deixaron entrar, non podían deixar entrar a un ser tan malo, e claro no inferno o diaño cumpriu o seu parte e non lle deixou pasar, pero deu a Jack unha lanterna, unha peculiar lanterna en compensación por todo o mal causado. Esta lanterna consistía nun nabo oco cun carbón que sería incandescente por sempre. E desde entón cóntase que Jack (coñecido por Jack of the Lantern, Jack da lanterna) deambula polo mundo coa súa lanterna en busca dun lugar onde descansar.

A verdade é que esta é unha versión da coñecida lenda de Jack of the Lantern ou Jack-ou-Lantern, pois existen infinidade de variantes. Por exemplo, existe outra variante da lenda na que Jack fixo unha broma ao diaño; fíxolle rubir por unha árbore seca e quedou encerrado no seu tronco. A cambio da súa liberdade, o diaño teríalle que deixar de tentar coa bebida. E claro, como fora unha persoa que fixera malas accións, e como o diaño en vinganza pola broma non lle deixou entrar, quedou por "aí", vagando eternamente coa súa lanterna.

A lanterna era a base de nabo, entón... de onde vén a cabaza? Cando chegaron os primeiros colonos ingleses e irlandeses, tiñan a tradición do nabo, pero se atoparon coa cabaza. Esta ofrecía mellores características que o nabo: en primeiro lugar é máis grande que un *nabo e pódese introducir unha vela, dando máis luz; en segundo lugar proporciona máis alimento; e en terceiro lugar é máis vistosa. Existe tamén a lenda que se recorta a cabaza en forma de monstro e acéndese unha vela dentro para que Jack, Jack o da Lanterna, non se achegue a esa casa, empuñando a súa eterna luz para ver nas tebras...

Crenzas erróneas da festa

"É de noite, a rúa estaba escura e non había ninguén na rúa máis que un pequeno grupo de adolescentes disfrazados en camiño a unha festa de Halloween. Estaban solos? Non, porque detrás dunha matogueira escondíase a pantasma dun asasino en serie morto fai tempo que xurou volver, empuñando cos seus osudas mans un longo e afiado coitelo e na outra mano a macabra recompensa dos dentes das súas anteriores vítimas. Esta pantasma, ou morto vivente, estaba a piques de tranquilizar un pouco a súa sede de vinganza, xusto nesa noite..." Seguramente vos soa esta historia, non porque se fixo en película, senón porque é máis ben unha especie de tópico. O pronunciar a palabra Halloween, para algúns é sinónimo de morte, terror e sangue. E isto, a que se debe? Fundamentalmente ao cine e á televisión. A noite de Halloween foi punto de partida para innumerables películas de terror e suspense, e desde aí, punto de apoio para infinitas lendas urbanas. Por suposto, non todas esas lendas veñen do cine, nin moito menos. En case todos os puntos do planeta existen moitas historias e lendas ao redor desta noite e, sen ir máis lonxe, en España, as lendas están relacionadas co Día de Todos os Santos, e están relacionadas cos mortos, as ánimas, procesións espectrais (como puidese ser a Santa Compañía, no país galego),etc.

Navegando pola rede en busca de información acerca deste tema topeime con moitas verdades a medias e moitas crenzas erróneas. Por exemplo, en bastantes páxinas achega do tema táchase á festa celta dun culto a bruxas e ata o mesmo díaño, e, que se acendían fogueiras para escorrentar aos espíritos que ían esa noite a atormentarlles. Isto é rotundamente falso. Primeiro, os celtas non tiñan un díaño, demo, ou como se queira denominar. Non crían niso, do mesmo xeito que non se cría en bruxas. Iso veu tras a cristianización da festa. Quizais o que deu máis motivos para crer que adoraban ao díaño era que nese mes, os celtas adoraban ao deus Cernudos, un deus con cornos... Segundo, nesa noite, para os celtas conectábanse dous mundos: o dos vivos e o dos mortos. A unión era tal que se podía ir dun lado a outro, así que durante esas horas, os mortos regresaban aos seus fogares, e acendíanse fogueiras e deixábanse luces nas casas para que os mortos puidesen orientarse.

Outra desas crenzas erróneas (quizais máis actual) é a realización de rituais druídicos nesta data. Estes actos son realizados polas asociacións neodruídicas, que celebran as súas principais festas este día e xeralmente os solsticios e equinoccios. Pois ben, os druídas celebraban os seus rituais corenta días logo desas datas. Con isto só digo que os que crean que os druídas realizaban os seus ritos nestas datas están equivocados.

A festa noutros países

Ata agora centrámonos case exclusivamente na festa americana e celta pero, en moitos outros lugares do globo celébrase tamén esta festa, naturalmente con outras tradicións. Destacaremos que esta festa vívese con particularidade en toda América do Sur, centrándonos en México. Alí existe unha verdadeira devoción cara aos mortos, pero se respira un aire máis festivo. Nese día, do mesmo xeito que ocorre en España, os familiares van aos cemiterios a recordar aos seus antepasados, portando ramos de flores. Pero aquí varía un pouco. Tamén levan ás tumbas os pratos de comida favoritos dos defuntos, cántase e tócase e, ata, nas tumbas dos nenos déixanse xoguetes. Tamén é tradición desa data elaborar unha sobremesa chamada "muertitos", uns doces en forma de caveira.

Aquí, en España, adóitase ir aos cemiterios a recordar aos nosos familiares falecidos e portamos un ramo de flores (normalmente crisantemos) para deixalas ao leito da sepultura.

Apunte final

A través deste pequeno traballo recordamos as raíces dunha peculiar festa, que se veu celebrando desde fai máis de dúas mil anos, polos celtas, e que logo foi derivando noutra máis comercial nuns sitios e de devoción noutros. vimos como a crenza popular pode tachar de maléfica ou de comedia unha festa que celebraba o ano novo. Tamén vimos que se ten un medo cara aos mortos moi metido dentro do corpo. Por que? Loxicamente, sempre se ten medo ao descoñecido, e a morte é tremendamente descoñecida. Como sempre oín na miña casa, "hai que ter máis medo ao vivo que ao morto", pero me gustaría

completala: hai que ter respecto polos nosos antepasados e, ter en conta, que eles están aí para axudarnos non para prexudicarnos.

Vendo o de antes, que esta festa derivou en dúas mil anos dun xeito esaxerado, que será das nosas festas, as que neste momento celebramos, dentro doutros dous mil anos? Pareceranse en algo? Iso, queridos amigos, quizais se pregunten as nosas futuras xeracións...

Traballo escrito por Ventero

Traducido por Norberto